

ДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ СТРАТЕГІЇ СИМЕТРИЧНОЇ ВІДПОВІДІ

*ДМИТРО БЕРДНИК, доктор філософії, Український
Католицький Університет (м. Львів, Україна)*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-552-8-10>

Вступ. На сьогоднішній день так звана стратегія симетричної відповіді, її варіації та стратегії, що якимось асоціюються з нею, займають двояке становище в міжнародних відносинах. З однієї сторони, ця група стратегій завоювала місце в інструментарії сучасних дипломатів та професіоналів у галузі міжнародних економічних відносин. З іншої – всі такі стратегії широко критикуються за неефективність, сконцентрованість на формальній відповідності нормам та принципам міжнародних відносин, а подекуди просто за брак політичної волі.

Стратегія симетричної відповіді має безліч переваг, що були сформовані теоретично в цілому ряді фундаментальних досліджень. Також, ця стратегія на великих вибірках стратегічних взаємодій показує очікувані результати. Критика стосується ряду випадків, коли замість очікуваного стримування ескалаційних процесів у відповідь на симетричну відповідь продовжується розвиток агресії. Зазвичай такі випадки пов'язані з постмодерними явищами та використанням гібридних методів агресії. Кількість таких прецедентів зростає та все більше викликає занепокоєння в професійній, науковій та суспільній площині.

Мета та завдання дослідження. Основною метою цього дослідження є привернення уваги наукової спільноти до проблем стратегії симетричної відповіді в постмодерний

період шляхом виділення застосування цієї стратегії з низькою корисністю. Популізм у міжнародній політиці задіює нові й нові засоби, що змінюють ландшафт застосування таких стратегій, як стратегія симетричної відповіді. Природньо, що змінюється й ефективність стратегій міжнародної політики та врегулювання конфліктів. Сучасний набір стратегій має відповідати умовам свого застосування, що для цих стратегій означає потребу в перегляді, акцентуація на якій і є метою дослідження.

Відповідно, задачами цього дослідження є побудова моделей, що мали б ілюстративну силу; та виділення ключових проблем на основі цих моделей.

Результати дослідження та їх обговорення. Одним з ключових досліджень у даній галузі є дослідження від корпорації RAND, що приділяє велику увагу питанням війни, миру та стратегій встановлення миру. Багатьма науковцями ця фундація вважається фактичними авторами стратегії симетричного миру в міжнародній політиці. Головними елементами їхньої моделі є ризики, однозначні сигнали, та вбудовані концепції виходу. В сумі це має означати, що в кожній стратегічній взаємодії країна постає перед вибором, що передбачає ескалацію з однозначним зростанням ризиків або деескалацію, що передбачає зниження ризиків. Корисність обох сценаріїв комунікуються через однозначні чіткі сигнали. При цьому приділяється окрема увага донесенню стратегії виходу, що й означає деескалацію на практиці. В моделях RAND така стратегія показує високу ефективність та потенціал до деескалації, адже раціональний гравець буде вибирати більшу корисність, а значить в заданих умовах обрати деескалацію буде більш вигідним.

На думку автора дослідження подібна модель показуватиме розрахункову ефективність в умовах стратегічної конфронтації двох або більше welfare states. Відповідно, всі сторони конфлікту мають оцінювати свої ризики

ідентично або принаймні схожим чином так, що б корисність в гілках стратегічного вибору була сталою для всіх сторін. Проте в контексті конфронтації з країнами-популістами це не працює, оскільки сторони конфлікту мають різні профілі ризиків і їх очікування від взаємодії вже не будуть симетричними. В таблиці 1 наведені приклади прогнозованої реакції welfare states країни та країни-популіста на внутрішні та зовнішньополітичні події, що можуть виникнути в умовах конфронтації.

Таблиця 1

Можливі соціально-політичні ризики залежно від рівня популізму в країні

Подія	Ризики welfare states країни	Ризики країни-популіста
Фокусування на внутрішніх проблемах.	Загострення критики уряду, розгляд проблем, пошук їх вирішення.	Загострення невдоволення та критики дій уряду, активізація протестів.
Збільшення військових витрат у сусідній країні.	Деяке занепокоєння, фокус на внутрішніх проблемах.	Суспільне занепокоєння через фокус на зовнішніх загрозах. Поява образу зовнішньої загрози.
Збільшення власного військового бюджету.	Деяке схвалення, занепокоєння через недофінансування інших сфер.	Суспільне схвалення через підтримку культури сили.
Військове вторгнення в іншу країну.	Сильне суспільне засудження, анти-воєнний рух, політична смерть.	Суспільне схвалення через підтверджений геополітичний вплив.
Військове вторгнення ззовні.	Сильна критика оборони, консолідація суспільства як можливість.	Деяка критика оборони, пошук внутрішніх ворогів, підтвердження зовнішньої загрози, фашизм, реваншизм.

Закінчення таблиці 1

Подія	Ризики welfare states країни	Ризики країни-популіста
Провокація назовні.	Суспільне засудження, нерозуміння.	Суспільне схвалення як частину культу сили та відповідь на зовнішню загрозу.
Провокація ззовні.	Суспільне занепокоєння.	Підтвердження зовнішньої загрози, підтримка дій уряду.

Ризики, приведені в таблиці 1, наразі є досить спекулятивними, адже базуються на короткому огляді політики в державах з високим рівнем популізму. Проте розюча різниця очевидна. Бодай часткове її підтвердження цілеспрямованим дослідженням призведе до того, що функції корисності сторін будуть дуже різнитися, що неодмінно вплине на ефективність симетричної відповіді. Адже її ефективність базується на тому, що вихід з конфлікту є найбільш вигідний для сторін. На думку автора дослідження модель (на основі оновлених ризиків) покаже, що welfare state відкине варіант сильної військової відповіді через потенційні суспільні наслідки. В той самий час, потреба в наявності зовнішнього ворога, що відволікає від внутрішніх проблем, підштовхуватиме державу-популіста до провокацій. Такі провокації в умовах постійного уникання сильної відповіді будуть призводити до відчуття неможливості відповіді; та призведуть до втрати внутрішнього і зовнішнього ефекту від провокацій, що в кінцевому результаті призведе до відкритої агресії. Таке припущення є досить потужною проблемою та відповідає завдання дослідження.

Висновки. Принципи, що лежать в основі стратегії симетричної відповіді є відповідають нашим уявленням про дії в ситуаціях стратегічної взаємодії конфліктуючих сторін. Стратегія працюватиме за умови, що у взаємодії беруть

участь країни з принаймні майже ідентичними функціями корисності. Їх реакція на сигнали буде відповідати очікуванням. Проте пост-модерна епоха народжує державні утворення, що не відповідають таким очікуванням. Їх мотиви породжені токсичними ідеологіями та докорінно відрізняються від мотивів welfare states. Розуміння механізмів такої взаємодії з урахуванням наведеної різниці в їх мотивах конче потрібне для створення новітніх стратегій забезпечення міжнародної безпеки та миру.

Перспективи подальших досліджень. Висунуті припущення щодо ризиків держав-популістів вимагають вивчення та статистичного підтвердження, що не тільки підтвердить чи спростує певні припущення, а й розширить набір подій та відповідних ризиків. Наведені припущення щодо стратегічних виборів сторін потребує детального моделювання. Наступним кроком має стати моделювання конфліктної ситуації, яке на основі актуалізованих ризиків виявить відповідність або невідповідність поточним прогнозам. За наявності такої моделі, її висновки необхідно буде інтегрувати в систему сучасного міжнародного права, що вимагатиме окремого дослідження, адже стратегія симетричної відповіді є предметом багатьох правничих досліджень наукового та практичного характеру. Аналогічну інтеграцію належить виконати по відношенню до системи міжнародних економічних санкцій.

Список використаної літератури:

1. Keohane, R. O. Reciprocity in International Relations. *International Organization*. 1986. Т. 40, № 1. Р. 1–27. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818300004458>. Cambridge University Press & Assessment.
2. Davis, P. K.; Stan, P. Concepts and Models of Escalation. Santa Monica (CA): RAND Corporation, 1984. 114 p. (RAND Report, R-3235). URL: <https://www.rand.org/pubs/reports/R3235.html> (дата звернення: 21.09.2025). RAND Corporation+1.

3. Franck, T. M. On Proportionality of Countermeasures in International Law. *The American Journal of International Law*. 2008. T. 102, № 4. P. 715–767. DOI: <https://doi.org/10.2307/20456680>. Cambridge University Press & Assessment.
4. Комісія міжнародного права ООН. Проєкт статей про відповідальність держав за міжнародно-протиправні діяння з коментарями. *Щорічник Комісії міжнародного права*. 2001. Т. II, ч. 2. Ст. 51 «Пропорційність». URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_6_2001.pdf (дата звернення: 21.09.2025). Офіс правових справ ООН.